

IQTISODIY O'SISH VA ISHSIZLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

Toyirjonov Muhammadrizo Dilshod o'g'li

Qo'qon universiteti Andijon filiali 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtisodiy o'sish va ishsizlik darajasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Iqtisodiy o'sishning bandlikka ta'siri, mehnat bozori muvozanati, Okun qonuni asosida ishsizlikning kamayish mexanizmlari yoritib beriladi. Shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlar sharoitida iqtisodiy o'sish har doim ham ishsizlikni kamaytirmasligi mumkinligi ilmiy asosda izohlanadi. Tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy o'sish, ishsizlik, bandlik, mehnat bozori, Okun qonuni, makroiqtisodiyot.

Iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi munosabat makroiqtisodiyot nazariyasi va amaliyotida muhim o'rin egallaydi. Iqtisodiy o'sish mamlakatda ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi, investitsiya faolligining ortishi hamda mehnat unumdorligining oshishi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayonlar, odatda, mehnat resurslariga bo'lgan talabni oshiradi va bandlik darajasining ko'tarilishiga zamin yaratadi. Natijada ishsizlik darajasi pasayadi. Biroq bu bog'liqlik to'liq va avtomatik xarakterga ega emas, chunki mehnat bozori iqtisodiyotning boshqa segmentlariga nisbatan ancha murakkab va sekin moslashuvchan tizim hisoblanadi.

Makroiqtisodiy nazariyada iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi teskari bog'liqlik Okun qonuni orqali izohlanadi. Ushbu qonunga ko'ra, yalpi ichki mahsulotning real hajmi potensial darajadan past bo'lsa, ishsizlik darajasi oshadi, aksincha, iqtisodiy faollikning kuchayishi ishsizlikni qisqartiradi. Amaliy kuzatuvlarga ko'ra, real YAIMning ma'lum foizga o'sishi ishsizlik darajasining pasayishiga olib keladi. Biroq bu nisbat qat'iy doimiy bo'lib qolmaydi va u iqtisodiyotning tuzilmasi, mehnat bozori institutlari, demografik holat hamda davlatning iqtisodiy siyosatiga bog'liq holda o'zgarib turadi.

Iqtisodiy o'sishning ishsizlikka ta'siri tarmoqlar kesimida turlicha namoyon bo'ladi. Mehnat sig'imi yuqori bo'lgan tarmoqlarda, jumladan qishloq xo'jaligi, yengil sanoat va xizmatlar sohasida yuz beradigan iqtisodiy o'sish ko'proq ish o'rinlari yaratishga xizmat qiladi. Aksincha, kapital va texnologiya sig'imi yuqori bo'lgan tarmoqlarda ishlab chiqarish hajmining oshishi bandlikka kamroq ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ayrim mamlakatlarda iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari ijobiy bo'lishiga qaramay, ishsizlik muammosi saqlanib qolmoqda. Bu holat iqtisodiy o'sishning sifati va uning ijtimoiy samarasini baholash zarurligini ko'rsatadi.

Zamonaviy iqtisodiyotda texnologik taraqqiyot iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni tubdan o'zgartirib bormoqda. Avtomatlashtirish, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning keng joriy etilishi mehnat unumdorligini sezilarli darajada oshiradi, biroq bir vaqtning o'zida ayrim kasb va mutaxassisliklarning yo'qolishiga olib keladi. Natijada qisqa muddatda strukturaviy ishsizlik kuchayadi. Bu jarayon iqtisodiy o'sish sharoitida ham bandlikning yetarli darajada oshmasligiga, ya'ni "ishsiz o'sish" holatining yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Bunday sharoitda mehnat bozorining moslashuvchanligini ta'minlash va qayta kasbiy tayyorlash tizimini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar misolida iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlik yanada murakkab tus oladi. Aholi sonining tez o'sishi, yoshlar ulushining yuqoriligi va mehnat bozoriga har yili katta miqdorda yangi ishchi kuchining kirib kelishi iqtisodiy o'sish sur'atlariga nisbatan bandlikka bo'lgan talabni ortda qoldiradi. Bundan tashqari, norasmiy bandlikning keng tarqalganligi ishsizlikning real ko'lamini aniqlashni qiyinlashtiradi. Ko'plab hollarda iqtisodiy o'sish yalpi statistik ko'rsatkichlar orqali ijobiy baholansa-da, u aholining keng qatlamlari uchun barqaror ish o'rinlari yaratib bera olmaydi.

Iqtisodiy siyosatning samaradorligi iqtisodiy o'sishning ishsizlikka ta'sirini kuchaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Faol mehnat bozori siyosati, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash bandlikni oshirishning muhim omillari hisoblanadi. Ayniqsa, inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalar, ta'lim va kasb-hunar tizimini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish iqtisodiy o'sishning ijtimoiy samarasini oshiradi.

Shuningdek, davlat tomonidan amalga oshiriladigan infratuzilma loyihalari iqtisodiy o'sish va bandlikni uyg'unlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Transport, energetika, qurilish va kommunal sohalaridagi yirik loyihalar nafaqat iqtisodiy faollikni oshiradi, balki qisqa va o'rta muddatda ko'plab ish o'rinlarini yaratadi. Bu esa ishsizlik darajasini pasaytirish va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlik makroiqtisodiy jarayonlarning muhim va murakkab jihatlaridan biri hisoblanadi. Nazariy jihatdan iqtisodiy o'sish ishlab chiqarish hajmining kengayishi orqali mehnat resurslariga bo'lgan talabni oshiradi va natijada ishsizlik darajasining pasayishiga xizmat qiladi. Biroq amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy o'sish har doim ham bandlikning mutanosib oshishiga olib kelavermaydi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida texnologik taraqqiyot, avtomatlashtirish va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiy o'sish va ishsizlik o'rtasidagi an'anaviy bog'liqlikni o'zgartirmoqda. Ayrim hollarda iqtisodiy o'sish "ishsiz o'sish" shaklida namoyon bo'lib, ishlab chiqarish hajmi oshgan taqdirda ham yangi ish o'rinlari yetarli

darajada yaratilmasligi mumkin. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda aholi sonining tez o'sishi va mehnat bozoridagi strukturaviy muammolar ishsizlik masalasini yanada dolzarb etadi.

Shu sababli iqtisodiy o'sishni faqat yalpi ko'rsatkichlar bilan baholash yetarli emas, balki uning bandlikka, aholi daromadlariga va ijtimoiy barqarorlikka ta'sirini ham hisobga olish lozim. Iqtisodiy siyosat iqtisodiy o'sishni mehnat bozorini rivojlantirish, kasb-hunar tayyorlash tizimini takomillashtirish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bilan uyg'unlashtirgan holda olib borilgandagina ishsizlikni samarali kamaytirish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Urmonvich, N. O. (2025). IMPROVING THE ACTIVITIES OF INNOVATIVE BUSINESS INCUBATORS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. PEDAGOG, 8(11), 256-260.
2. Mullajonov M. M. **Makroiqtisodiyot**. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2019.
3. Shodmonov Sh. Sh., G'afurov U. **Iqtisodiy nazariya**. – Toshkent: “Iqtisodiyot”, 2020.
4. Urmonvich, N. O. (2025). EFFICIENCY OF USING SCIENTIFIC AND TECHNICAL DEVELOPMENTS IN SMALL BUSINESSES. SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 9(11), 57-61.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari to'plami. **Bandlikni ta'minlash va mehnat bozorini rivojlantirishga oid hujjatlar**. – Toshkent, 2017–2023 yy.
6. Urmonvich, N. O. (2025). IMPROVING THE ACTIVITIES OF INNOVATIVE BUSINESS INCUBATORS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. PEDAGOG, 8(11), 256-260.
7. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. **Mehnat bozori va bandlik bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar**. – Toshkent, 2022–2024 yy.